Šifra kandidata:

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI ROK

M 0 4 1 5 2 1 1 2

SOCIOLOGIJA

Izpitna pola 2

Sobota, 5. junij 2004 / 90 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik. Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.
Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na obrazca za ocenjevanje).

V tej izpitni poli so štirje tematski sklopi (štiri strukturirana vprašanja), od katerih si izberite **DVA**. Odgovarjajte le na vprašanja v okviru DVEH izbranih tem.

Odgovore vpisujte v prostore, ki so za to predvideni, z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pred njimi jasno označite naslov tematskega sklopa, ki ste si ga izbrali, in številko vprašanja, na katero odgovarjate (npr. Metode, vprašanje št. 1). Pišite čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih lahko dobite, je navedeno ob vprašanjih v izpitni poli.

Vsako nalogo skrbno preberite in premislite. Poskušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 2 prazni.

© RIC 2004

Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia

PRAZNA STRAN

Obrnite list.

1. SOCIALIZACIJA

Vir A

Otrok ne internalizira sveta svojih pomembnih Drugih kot enega izmed mnogih svetov. Internalizira ga kot Svet, kot edino obstoječi in možni svet, svet *tout court*. Zaradi tega se svet, ki se internalizira v primarni socializaciji, mnogo trdneje zasidra v zavesti kot svetovi, ki se internalizirajo v procesih sekundarnih socializacij.

(Berger, P. L., Luckmann, T. (1988): Družbena konstrukcija realnosti, Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 126)

Vir B

V vzgojnih stilih lahko pričakujemo značilno dvojnost: medtem ko se po eni strani zaostrujejo abstraktne storilnostne zahteve (na primer v šoli), se po drugi rahljajo omejujoče vzgojne zapovedi v otroštvu. V sistemu šole in porabe morajo biti otroci zgodaj soodgovorni za osvojitev življenjske poti in raznih nazivov; doma pa se lahko v nasprotju s tem – zlasti v primerjavi s tradicionalno vzgojo – sprostijo od obveznosti. Tako za odrasle kot za mlajše postaja družina enklava prostega časa. S tem je družinska vzgoja izgubila puritansko-delovno naravnano resnost.

(Ule, M., in Miheljak, V. (1995): Pri(e)hodnost mladine, DZS, Ljubljana, str. 61)

Vir C

Zvonarević ugotavlja, da se je izraz »brainwashing« prvič pojavil v ameriški psihologiji med korejsko vojno in po njej. Z njim so tedaj označevali postopek, ki sta ga uspešno uporabljali severnokorejska in kitajska vojska pri siljenju ujetih ameriških vojakov k sodelovanju. Kljub temu, da se je izraz pojavil razmeroma pozno, so uporabljali podobne postopke že mnogo prej. Takšne pristope k spreminjanju mentalitete »neprilagojenih« ljudi so poznali že v različnih arhaičnih in tradicionalnih družbah, kjer so se ohranili vse do danes. Pod zaščito in nadzorom najpomembnejših instanc državnega aparata so jih uporabljali tudi srednjeveški inkvizitorji …

(Kovačev, A. N. (1994): »*Prisilno spreminjanje psihičnih vsebin*«, Teorija in praksa, 1–2/1994, str. 158)

Vprašanja:

1. Pojasnite pomen socializacije za posameznika/posameznico.
(2 točki)

2. Kratko pojasnite eno od posebnosti primarne socializacije v primerjavi z drugimi vrstami socializacij, na katere opozarja vir A.
(1,5 točke)

3. Zakaj je še smiselno in upravičeno razlikovanje med primarno in drugimi vrstami socializacij? Navedite in kratko pojasnite tri razloge za takšno razlikovanje.
(4,5 točke)

4. Katera dejavnika socializacije sta omenjena v viru B?
(1 točka)

5. Kratko pojasnite tri razlike med njima. Pomagajte si z virom B.
(3 točke)

6. Kateri pojem bi še lahko uporabili za »postopke«, omenjene v viru C?
(1 točka)

7. S tem pojmom včasih označujemo tudi procese, ki nimajo neposredne zveze s »pranjem možganov«. V kakšnih primerih (okoliščinah) so takšni procesi pogosti? Navedite in pojasnite dva.
(3 točke)

8. Navedite in kratko pojasnite en razlog za neuspešnost teh procesov.
(1,5 točke)

2. DRUŽBENA NEENAKOST IN GIBLJIVOST

Vir A

Najnovejši izračuni so pokazali, da je imelo leta 1998 225 najbogatejših ljudi na svetu premoženje, ki je presegalo 1.000 milijard dolarjev, kar je enako letnemu dohodku 47 % svetovnega prebivalstva. Od leta 1994 se je njihovo bogastvo povečevalo povprečno za 500 USD na sekundo. To nepredstavljivo bogastvo ultrabogatih je v popolnem nasprotju z nizkimi dohodki razvijajočega se sveta.

(Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 1999, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, str. 14)

Vir B

V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja so začenjali raziskovalci vse bolj dvomiti v »zmago nad revščino«. Na veliko so kritizirali Rowntreejev koncept revščine življenjskih sredstev in pokazatelje, ki jih je uporabil za merjenje revščine. Značilen primer so njegove meritve primerne hrane. S pomočjo strokovnjakov je izdelal shemo prehrane, ki bi predstavljala minimum, ki ga je treba zaužiti, in se tako odločil za minimalno vsoto denarja, ki naj bi ga ljudje porabili za hrano.

(Haralambos, M., Holborn. M. (1999): Sociologija. Teme in pogledi, DZS, Ljubljana, str. 135)

Vir C

V vsaki družbi je zelo pomembno, ali njeni pripadniki obstoječo strukturo družbenih razlik pojmujejo kot legitimno. Vprašanje je torej, ali so obstoječe razlike v dohodkih posledica razlik v sposobnostih in vloženem trudu ali pa so posledica nelegitimnih meril (pripisanih lastnosti, začetnih neenakosti, zvez ipd.).

(Malnar, B. (1999): Gradivo za seminar Merjenje družbene neenakosti, FDV, Ljubljana)

Vprašanja:

1. Predstavite eno od oblik družbene slojevitosti.

(3 točke)

2. Katero razsežnost (dimenzijo) družbene slojevitosti (po Webru) prepoznate v viru A? Pojasnite pomen te razsežnosti za posameznike in/ali skupine.

(2 točki)

3. Navedite in pojasnite še druge razsežnosti (dimenzije), ki po Webru vplivajo na položaj posameznika v družbi.

(4 točke)

4. Imenujte sodobnejšo teorijo družbene slojevitosti, ki vzrok za družbeno slojevitost pripiše neenaki porazdelitvi družbene moči.

(1 točka)

5. Imenujte koncept revščine, ki ga prepoznate v viru B.

(1 točka)

6. Navedite in kratko opišite dva koncepta revščine.

(3 točke)

7. Katere kategorije ljudi so bolj izpostavljene revščini? Navedite tri.

(1,5 točke)

8. Pojasnite način legitimizacije sistema družbene neenakosti v odprtih stratifikacijskih sistemih. Pomagajte si z virom C.

(2 točki)

3. RELIGIJA

Vir A

Na ta način zgodovinska cerkev konkretno oblikuje individualno religioznost. Sveti kozmos je dostopen preko nauka, ki je kodificiran v svetih spisih in komentarjih. Nauk upravlja in ga na način, ki je za laika zavezujoč, prenaša in tolmači uradna organizacija izvedencev. Vsa dejanja, povezana s svetim kozmosom, so zapisana v bogoslužju, ki ga uprizarjajo ali vsaj nadzirajo in kontrolirajo samooklicani izvedenci. Kot vsaka zgodovinska institucija tudi cerkev ob tem razvije lastne tradicije, ki so zakoreninjene v njenem samorazumevanju in nujnih pravicah upravljalskih birokracij in oblastnih elit.

(Luckmann, T. (1977): Nevidna religija, Krtina, Ljubljana, str. 68)

Vir B

Četudi se zdi, da je način, kako človek umre, najpogosteje naključen, pa se sami smrti ne da ubežati. Človekovo življenje je polno spletov takšnih nujnosti in naključnosti. Zavedamo se, da so naši genski zapis, spol, življenjska doba, fizične lastnosti, materni jezik itn. hkrati plod naključnosti in določenosti. Velika zasluga tradicionalnih religijskih pogledov na svet (ki jo moramo seveda ločiti od vloge, ki so jo imeli pri legitimiranju posameznih sistemov gospostva in izkoriščanja) je ta, da jih je zanimalo mesto človeka v vesolju, vloga človeka kot vrste in nepredvidljivost življenja. Čudežna tisočletna ohranitev budizma, krščanstva in islama v desetinah različnih družbenih formacij priča o njihovem imaginativnem odgovoru na pretežko breme človekovega trpljenja– bolezni, pohabljenosti, uboštva, staranja in smrti.

(Anderson, B. (1998): Zamišljene skupnosti, SH, Ljubljana, str. 18)

Vir C

V moderni kulturi nacionalizma ni simbolov, ki bi bili bolj fascinantni kot spomeniki padlim borcem in grobnice neznanih junakov. Uradno obredno čaščenje takšnih spomenikov prav zaradi tega, ker so bodisi prazni bodisi ne vemo, kdo leži v njih, v dosedanji zgodovini nima prave primerjave.

(Anderson, B. (1998): Zamišljene skupnosti, SH, Ljubljana, str. 17)

Vprašanja:

1. Navedite in kratko pojasnite dve sestavini religije, ki sta omenjeni v viru A.
(3 točke)

2. Naštejte še druge sestavine religije.
(1,5 točke)

3. Primerjajte cerkev (vir A) s kakim drugim tipom religijske skupine. Upoštevajte dve merili podobnosti in/ali razlik.
(3 točke)

4. Navedite in pojasnite družbeni funkciji religije, ki ju omenja vir B.
(4 točke)

5. Kakšni tipi religij so budizem, krščanstvo in islam po McGeejevi tipologiji?
(2 točki)

6. Kako imenujemo pojav, opisan v viru C?
(1 točka)

7. Pojasnite, zakaj lahko ta pojav primerjamo s »klasičnimi« religijami.
(3 točke)

4. DELO IN PROSTI ČAS

Vir A

Množična proizvodnja, prilagojena posameznemu kupcu, se mnogim strokovnjakom zdi pomemben trend porabniške družbe v novem tisočletju. Ko je pred 88 leti ameriški industrijski pionir Henry Ford pripeljal s tekočega traku prve avtomobile in najavil dobo množične proizvodnje, so bili ljudje zadovoljni s črnimi uniformnimi limuzinami model T, ki so bile dobre in predvsem dostopne in so avtomobilsko vožnjo spremenile v množično zabavo. Ena za drugo so Fordov revolucionarni proizvodni način osvojile skoraj vse industrijske panoge. Ročno izdelane in po meri narejene reči so izginile bodisi popolnoma bodisi v domeno luksuza. Danes se zdi, da Fordovemu načelu bije zadnja ura.

(*»Samo za vas. S tekočega traku, a po meri«*, Die Zeit, Hamburg, povzeto po Delu, Sobotna priloga, 9. 2. 2002, str. 18)

Vir B

V zvezi z negotovostjo zaposlitvenih možnosti za diplomante visokih šol in fakultet ter glede na njihovo pogosto nezadovoljstvo z dobljeno zaposlitvijo obstajata dve možni obliki odzivanja. Prva možnost je, da študenti sledijo poklicno orientiranim ciljem ter izbirajo med študijem predmete, za katere mislijo, da jim bodo pomagali do zaželenega dela, čeprav jih v resnici ne zanimajo. Druga možnost take cilje popolnoma izključi. »Ker je malo možnosti za dobro delo ne glede na to, katero področje ali smer študiram, bi moral izbrati tisto, kar me najbolj zanima in prispeva k mojemu lastnemu osebnemu razvoju.«

(Gubbay, J. et al. (1997): The Student's Companion to Sociology, Blackwell Publishers, Oxford, str. 339)

Vir C

To dejstvo izraža samo tole: predmet, ki ga delo producira, njegov produkt, mu stopi nasproti kot neko *tuje* bitje, kot neka od producenta *neodvisna moč*. Produkt dela je delo, ki se je fiksiralo v nekem predmetu, se konkretiziralo, je *upredmetenje* dela. Udejanjenje dela se kaže v nacionalnoekonomskem stanju kot *razdejanjenje* delavca, opredmetenje kot *izguba predmeta in sužnost predmetu*, prisvojitev kot odtujitev, kot *povnanjenje*.

(Marx, K. (1969): Kritika nacionalne ekonomije (Pariški rokopisi, 1844), Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 302–303)

Vprašanja:

1. Katera vrsta tehnologije je sledila v viru A opisani tehnologiji tekočega traku? Navedite jo in kratko opišite.

   (3 točke)

2. Katere so družbene posledice tehnoloških sprememb? Kratko pojasnite tri.

   (3 točke)

3. Razvoj tehnologije je vplival tudi na spremembe v izobraževanju ljudi. Kakšen trend v izobraževanju delovne sile je mogoče ugotoviti vse od dobe industrializacije? Kratko ga opišite.

   (2 točki)

4. Protestantsko etiko dela je v razvitih družbah nadomestila etika prostega časa. Navedite in pojasnite dve pomembni razliki med omenjenima etikama. Pomagajte si z virom B.

   (4 točke)

5. Pojasnite marksistični pogled na delo in odtujitev dela. Pomagajte si z virom C.

   (4 točke)

6. Predstavite, kakšen odnos do dela (predvsem fizičnega) je imela antična družba.

   (1,5 točke)

PRAZNA STRAN